

ANTİK MISIR'DA PARFÜM

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Salih ASLANBEY

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı
salihaskanbey46@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0870-9906
Gönderim Tarihi: 07.06.2021 Kabul Tarihi: 27.06.2021
Alıntı: ASLANBEY, Salih (2021), "Antik Mısır'da Parfüm" *AHBV Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (4) 51-61.

Öz: Kelime anlamı, "Duman vasıtasıyla, tüten, koku veren" olan parfüm Mısır Uygarlığı'nda önemli bir yere sahipti. Bu önemin sebebi parfümün sosyal, dinî, kültürel ve ekonomik değere sahip olmasından kaynaklanıyordu. Parfümü tanrıları ile çeşitli bağlamalarda ilişkilendiren Mısırlılar parfüm yapım laboratuvarları olarak genelde tapınaklardaki bazı bölümleri kullanıyorlardı. Mısır coğrafyasının ikliminden dolayı parfüm ya da kokulu kremleri kullanmak bir lüks değil bir zorunluluktur. Dolayısıyla parfüm ve benzeri kokulu materyalleri kullanmak statü veya üstünlük sembolü değil, toplumun geneline yayılmış bir uygulamaydı. Kişilerin ekonomik durumlarına göre parfüm türleri ya da parfümün saklandığı kaplar değişiklik gösterebiliyordu. Parfümün kullanım alanı yaşamın hemen hemen her alanına dağılmışken özellikle de cenaze ritüellerinde, festivallerde ve törenlerde kullanılıyordu. Mendes ve İskenderiye hem parfüm yapımında hem de parfüm ticaretinde en önemli şehirlerdi. Özellikle Mendes kendi adını taşıyan parfümüyle ünlüydü ve bu parfümün en önemli özelliği keskin olması ve uzun süre kalıcılığını korumasıydı.

Anahtar Kelimeler: Parfüm, Mısır, Mendes, Mür, Toplumsal Konum.

Perfume in Ancient Egypt

Abstract: Meaning a pleasant smell that gives out smoke, perfume had an important place in Egyptian civilization. The reason for this importance was that perfume had a social, religious, cultural and economic value. Associating the perfume with their gods in various contexts, the Egyptians used some sections in the temples as laboratories in which to produce perfume. The use of perfume or fragrant creams was not a luxury but a necessity due to the climate conditions in Egypt. Accordingly, the use of perfume and fragrant materials like it was a practice applied across the whole society, not a symbol of status or superiority. However, types of perfume and the containers of perfume could vary with the economic status of the people. The use of perfume was observed in almost every field of life, but especially in the funerals, rituals and ceremonies. Mendes and Alexandria were cities of importance in the production and trade of perfume. Mendes in particular was renowned for the perfume named after it, and the most important quality of this perfume was that it had a strong odour and long-lasting effect.

Keywords: Perfume, Egypt, Mendes, Myrrh, Social Status.

Giriş

Parfüm yaklaşık 4500 yıldır dolaylı ya da doğrudan biçimde hayatımızda. Parfüm ve tütsü benzeri güzel ve hoş kokuları, esansları kültürlerine, yaşamlarına alan ilk uygarlıklar Mısır ve Mezopotamya Uygarlıkları'dır. Parfümün bu iki uygarlıktan hangisinin kültürüne ve yaşamına daha önce girdiği konusu tartışmalı olmakla birlikte bu iki uygarlık parfümü kültürlerine aynı dönemde de almış olabilir. Mısırlılar, parfümün güneş tanrıları Ra'nın terinin özünden geldiğine ve ayrıca parfümün tanrıların nefesi olduklarına inanıyorlardı. Bu inanış sebebiyle kutsiyet kazanan parfüm Mısırlıların hayatında manevi bir öneme ve anlama sahip olmuştu (Watterson, 1999: 40)

İlk parfüm üretimi ve kullanımı çeşitli dinî toplantılarda ve ritüellerde yakılan aromatik bitki, tütsü ve çiçek köklerine dayandığından "parfüm", duman yoluyla kokulu karışımları tanımlamak için kullanılan Latince "per fumum" kelimesinden türetilmiştir. Bu kelime içinden tütme, rayiha vermek anlamına gelmekle birlikte bitkilerin yağlı özlerini ve aromalarını da kapsayan bir anlama sahiptir (Fadel, 2020: 28).

Eski Mısır'da parfüm ve koku ile ilgili edinilen bilgilerin ve değerlendirmelerin kaynağını öncelikle Theophrastus, Dioscorides, Yaşlı Pliny ve Galen gibi klasik yazarlardan sağlanmaktadır (Byl, 2012: 17). Klasik yazarların eserlerinin haricinde Antik Mısır dönemine ait metinsel kanıtlar, tapınak ve mezar sahneleri ve kabartmaları ve Ptolemaios Dönemi'ne ait bazı tapınaklarda yer alan parfüm/tütsü laboratuvarlarının duvarlarındaki hiyeroglif yazılı Piramit Yazıtları gibi kaynaklar dönemin yaşantısında parfüm ve benzeri kokulu materyallerle ilgili bilgi vermektedir. Mesela Yaşlı Pliny parfüm saklamak için en uygun malzemenin kaymaktaşı ka-

vanozlar olduğunu söyler. Ele geçen arkeolojik verilerden Pliny'nin bu görüşü doğrulanmaktadır. Örneğin Dunham İncil Müzesi'ndeki pek çok farklı türdeki eserlerden biri, eski Mısır ustalığının inanılmaz çeşitlilikteki örneklerinden biri olan ve bir ayaktan daha kısa olan 5000 yıldan daha eski bir kaymaktaşı kavanozdur. Bu eski Mısır kavanozundan yola çıkarak kaymaktaşı ve zaman içindeki yaygın kullanımı, içinde bulunan ürünle ilgili Mısırlıların keşifleri ve icatları ve bunların içerikleri hakkında bilgi ve fikir sahibi olunmaktadır. Parfüm ve krem muhafaza etmekten, zengin Mısırlıların evlerini dekore etmeye kadar, hediye olarak verilmekten dini ritüellerde kullanılmaya kadar bu tür kaymaktaşı kavanozlar Eski Mısır sosyal hayatı, gündelik yaşamı, kültürel yapısı ve dini ritüelleri gibi birçok konuda bilgi ve fikir vermektedir (Kuhlman, 2012: 3).

Mısır coğrafyası cildi yakan ve kurutan, tene zarar veren ve çatlatan sert, rüzgârlı, sıcak ve kuru bir iklime sahiptir. Bu sebeple Mısırlıların kaynayan çöl güneşinden, kuru ve sıcak iklimden ve böcek ısırıklarından korunmak için koruyucu bir ürüne ihtiyaçları vardı. Bu ise genellikle hoş kokulu nemlendirici ya da güzel kokulu yumuşatıcılardı. Mısırlılar, ciltlerini yumuşak ve nemli tutmak için iyi bir nemlendirici sürmeden evden çıkmazlardı. Bu yaşantı biçimi öyle bir zorunluluktan ki, işçiler bile maaşlarının bir parçası olarak güzel kokulu vücut yağları ya da merhemleri alıyorlardı. Aksi takdirde isyan çıkarıp çalışmalarına ara verebiliyor hatta çalışmalarını tamamen durduruyorlardı. Mısırlılar ciltlerini nemlendirmek için güzel kokulu yağlar kullanırlardı. Kokulu yağları olmadığı zamanlarda ise ciltlerini nemlendirmek için bal kullanılırdı.

Eski Mısırlılar, kirli ve kötü kokan bir beden saf ve iyi olmadığına inanıyorlardı. Eski Mısırlılar kötü kokuların hastalığa neden olduğunu ve iyi kokuların onları uzaklaştırdığına inanıyorlardı. Bedensel değişiklikler, görünüm ve bakım, kimliğin sosyal inşasının önemli bir parçası ve vazgeçilmez unsuruydu. Mısırlılar için ideal, seçkin ve tercih edilen vücut; temiz, iyi bakılmış ve her zaman hoş kokuluydu. Bu sebeple kokulu yağlarla karıştırılmış kil veya külden yapılmış sabunlarla düzenli olarak banyo yaparlardı. Maddi durumu iyi olan zengin Mısırlılar, birçok farklı türde sabun kullanarak belki de günde iki kez yıkıyorlardı. Bu sabunlar bugün kullanılan kalıp sabunları türünden değildi. Kilden, yağlardan ve bazı bitki çekirdek ve tohumlarından yapılmış kremler şeklindeydi. Bitki, kil ve çeşitli yağlardan yapılmış bu krem kombinasyonu cildi temizliyor, nemlendiriyor, koruyup yumuşatıyor ve hoş kokmasını sağlıyordu. Bu sabun kremleri kum veya tuzla karıştırıp bu yeni karışımla vücudu ovuyorlar ve bu sayede ölü deri temizlenmiş oluyordu. Kişinin cildini koruması, sağlıklı tutması, güzel görünmesi ve hoş kokması Mısırlıların önem ve değer verdikleri bir inanıştı. Bu sebeple antik dünyada zamanın en etkili ve faydalı güneş kremleri ve hoş kokulu nemlendiricilerini keşfedenler onlardı. Yağlar, parfümler ve her türlü kozmetik ürünler konusunda uzman olan Mısırlılardı. Bunun birçok sebebi vardı. İnançları ve yaşadıkları coğrafya bu sebeplerin başında gelmekteydi. Yakıcı sıcaklık ve kavurucu güneş nedeniyle derileri genellikle çok kuruydu. Bunu gidermek ve tedavi etmek için, zeytinyağı ve biberiye gibi çeşitli kokulu yağları ciltlerine günlük olarak sürerlerdi (Kuhlman, 2012: 2).

Bununla birlikte, parfüm üretiminin hem dinle hem de tıp ile içiçe olduğu görülmektedir. Parfüm, 'tanrıların kokusu' olarak düşünülüyor ve tapınaklarda tütsü şeklinde çok miktarda kullanılıyordu. 'Yağ kazanı' ve 'ilaç pişiricisi' olarak çeşitli şekillerde tercüme edilen 'nwd' kelimesinin orijinal olarak tıbbi bir terim olması, tıbbın karışıma/parfüm yapımına dahil olduğunu göstermektedir. Eski Mısır metinlerinde eski Mısırlıların parfümleri nasıl ürettikleri hakkında bilgilerimiz tam ve yeterli olmasa da parfüm üretiminde ihtiyaç duyulan baz yağların nasıl üretildiği; parfüm yapımında hayati bir bileşen olan çiçeklerin nasıl yetiştirildiği ve hangi türleri içerdiği; ve parfüm yapımıyla ilgili meslekler, tapınak ve mezar sahnelerinde de doğrudan ya da dolaylı olarak bize gösterilmektedir. Bu sahneler hem erkeklerin hem de kadınların çiçek toplamaya, tohumlardan yağ sıkmaya ve parfüm üretmek için öz elde ettikleri çiçeklerin preslenmesine katıldıklarını göstermiştir. Bu sahnelerden birinde ilginç bir şekilde, iki kadın orijinal torba presini kendi başlarına kullanabilirken, bunun bir sonraki safhasında, dik bir çerçeve içeren bir torba presi, onu çalıştırmak için en az dört erkeğe ihtiyaç duyulduğu göstermektedir. Bu presleme yöntemi Mısırlıların parfüm ve kokulu yağlar üretmek için kullandıkları en yaygın yön-

temlerden biriydi ve genellikle preslenecek olan ürünün toplandığı, üretildiği yere yakın noktada yapılıyordu. Böylece presleme işlemi hem daha kolay hem de daha ekonomik oluyordu (El-Shiny, 2003: 34).

Mısırlılar parfümü ve kokulu kremleri o kadar çok seviyorlardı ki, parfüm kavanozunun bazen tamamını peruklarının üstüne döküyor, yüzlerinden, omuzlarından ve bedenlerinden aşağı akmasına izin veriyor ve bu durum onları oldukça mutlu ediyordu. Parfümler ve güzel kokulu bu kremlerle vücutlarını ıslatmak, özellikle zenginlerin yaşamında sık sık uyguladıkları önemli ve onlara prestij kazandıran bir davranış biçimiydi. Arkeologların Antik Mısır mezarlarında buldukları bazı kaymaktaşı kavanozların boyutlarından da anlaşılacağı üzere, daha fazla parfüm daha çok tercih edilen ve amaçlanandı. Bu durum sabun ve kokulu vücut kremleri için de geçerliydi. Parfüm ya da kokulu kremler ne kadar çok miktarda olursa o kadar çok ve yaygın kullanılıyordu (Kuhlman, 2012: 3).

Mısırlılar, güçlü ve keskin kokuları sever ve genelde bunları tercih ederlerdi. Papatya, lavanta, sedir, kakule, aloe, biberiye, mür, nane, tarçın, Çin tarçını, zambak, çiğdem, safran, gül, zeytinyağı ve hayvansal yağlar ile harmanlanmış badem yağı ve balanos adı verilen bir yağ gibi çeşitli malzemeler kullanarak çok farklı türlerde parfüm, kokulu krem ya da sabun yapmışlardır. Bu sayılan malzemelerin haricinde moringa, Hint yağı, keten tohumu ve susam da kullanıldığı bilinmektedir. Bunlar arasında Hint yağı genelde halkın aşağı tabakalarındaki insanlar tarafından kullanılıyordu. Balanos ise kokulu maddeler üzerine kapsamlı ve detaylı bir çalışma yapan Theophrastus'a göre viskoz kullanılan yağlar arasında diğer yağlara göre en uygun olandı. Balanos yağından sonra taze çiğ zeytinyağı ve badem yağı geliyordu. Bu malzemelerin büyük bir kısmını Mısırlılar farklı coğrafyalardan tarafından ithal etmişlerdi. Mesela yeni krallık tarihinin tapınak kayıtları, günümüz Somali ve Eritre kıyılarından Mısır'a büyük miktarda tütsü ve mür gönderilerinden bahseder (Lucas, 1930:45).

Parfüm Üretiminde Ticari Seferlerin Önemi

Eski Mısırlılar, parfüm endüstrisi ve tütsü yapımı için ihtiyaç duydukları birçok aromatik materyali elde etmek için ticarete güvenmek zorundaydılar. Örneğin Mısır'ın neredeyse hiç yerli reçine kaynağı yoktu (Serpico 1997:13). Tıpkı reçine gibi Mısırlılara parfüm ve kokulu kremler ve tütsü için gerekli olan maddelerin tamamına yakını farklı ülkelerden sağlanıyordu. Bu ülkeler arasında ilk sırayı Punt Diyarı almaktadır. Punt'un tam olarak neresi olduğu kesinleşmemekle birlikte uzun süre boyunca günümüz Somali bölgesi olarak bilinmiştir. Fakat son yıllarda yapılan araştırmalar ve değerlendirmeler ışığında Punt Diyarı'nın Güney Sudan ya da Etiyopya'nın Eritre bölgesi olduğunu iddia eden araştırmacı ve uzman sayısı oldukça fazladır. Mısırlıların Punt ile ticareti genellikle takas yoluyla yapılırdı. Punt ticari seferi sırasında yerel Puntlu şeflere Mısırlıların istediği lüks mallar karşılığında hediyeler sunulurdu (Kuhrt 1998: 191). Punt'a yapılan ticari seferleri gösteren çeşitli sahnelerden birinde, Mısır heyeti için Punt'tan çeşitli ürünleri içeren, omuzlarında büyük torbalar taşıyan, ham tütsü kasesini taşıyan adamı takip eden iki Puntluyu gösterir. Bu sahne aynı zamanda Kahire'deki Mısır Müzesi'nde bulunmaktadır (Wildung, 2000: 165). 'Ntyw' ağaçları (Bu ağaçların getirildiği Punt Diyarı'nın tam olarak neresi olduğu kesinleşmediği gibi bu ağaç türünün de tam olarak hangi ağaç olduğu henüz netliğe kavuşmamıştır), eski Mısırlıların 'Punt Diyarından' elde ettikleri ve tapınak ritüelleri, törenleri ve festivalleri için ihtiyaç duydukları tütsüyü büyük miktarlarda sağlayan lüks malların en değerlisiydi (Phillips, 1997: 430). Mısırlılar Punt Diyarı'ndan bütün 'Ntyw' ağaçlarının yanı sıra Mısır'a ham tütsü de aldılar. Punt ticareti ile ilgili diğer bir sahne tartım ve ölçme ile ilgilidir. Ölçme sahnesinde, dört adam ağaçlardan çıkarılan tütsüyü, iki devasa yığınından ölçülere götürdükleri görülür (Dixon, 1969:55).

Eski Mısırlılar, Mısır gücünün M.Ö. 2. binyılın son çeyreğinde azalmasının ardından artık Punt Diyarı'na ticaret seferleri düzenlemiyordu. Buna rağmen Antik Yakın Doğu'da aromatik bitki materyali gerekliliği ve özellikle Mısırlıların tapınaklarında kullanılmak üzere tütsü talebi her zaman yüksek oranda olmuştur (Dayaği-Mendels, 1989: 114). Orta Krallık'tan itibaren diğer ülkelerden Mısır'a giden koku ticareti için kullanılan yollar vardı (Manniche, 1999: 7). Me-tinler, Eski Yakın Doğu'nun çeşitli bölgelerinin Mısır'a iğne yapraklı ürünler sağladığını

gösteriyor. Serpico & White, Geç Tunç Çağı'nda Levant'ta büyük bir reçine endüstrisi olduğunu ve reçinenin dağıtımının Akdeniz'deki bir ticaret ağı aracılığıyla gerçekleştiğini belirtmektedir (Serpico-White, 2000a: 895).

Metinsel ve temsili kaynaklar, Yeni Krallık döneminde Mısır'ın Batı Asya'dan büyük miktarlarda reçine aldığını doğrulamaktadır. Bu tür iki Kanak, Tuthmosis III'ün yıllıkları ve Büyük Harris Papirüsü'dür. İlkinde, Mısır'ın Suriye/Filistin'den 3000'den fazla saklama kavanozu "SNTR" reçinesi ve yalnızca bir yılda 828 saklama kavanozu aldığından bahsediliyor. İkincisinde ise Ramesses III tarafından Karnak'taki Amun Tapınağı'nda "SNTR" reçine saklama kavanozu başlığı listelenmiştir (Serpico 1997:13-14).

Sonuç olarak; Eski Mısırlılar, çeşitli amaçlarla parfüm ve tütsü üretmek için ihtiyaç duydukları aromatik bitki materyalini çoğunu kendi coğrafyalarında sağlayamadıkları için; ya ilgili bitki veya ağaçların Mısır'da kıtlığı nedeniyle ya da Mısır'da yetişmedikleri için bu malzemeyi başka coğrafyalardan elde etme arayışlarında çok beceriklilerdi. Antik Yakın Doğu'yu baştan başa dolaşan birçok ticaret yolundan yararlanarak diğer birçok medeniyetle ticaret bağlantıları kurmuşlardır. Tütsü olarak kullanılmak üzere değerli aromatik sakız reçinelerini elde etmek için deniz yolculuğunu da içeren 'Punt Ülkesi' gibi yerlere uzun mesafeler katetme konusunda yerli tecrübeye sahip olmuşlardır. Onlar sadece bu reçineleri Mısır'a geri getirmekle yetinmemiş, Hatshepsut'un Punt'a yaptığı keşif gezisinde kökleriyle birlikte canlı ağaçları gemilerine yüklemişler ve Mısır'a dönüşlerinde onları Mısır topraklarına dikmişlerdir. Görünüşe göre bu girişim işe yaramamış ve ağaçlar Mısır'ın ikliminde gelişmemiştir. Ancak bu onların tekrar denemelerini ve daha sonraki Punt seferlerinde Mısır'a daha fazla sayıda ağaç götürmelerini engellemiştir. Eski Mısırlıların ya aromatik bitki materyali elde etmek ya da lüks parfümlerini ihraç etmek için Akdeniz'de yaptıkları ticaret hakkında detaylı ve geniş kapsamlı bilgi henüz yoktur. Bununla birlikte 1982 yılında Türkiye'nin güney kıyılarında Ulu Burun'da Geç Tunç Çağı batığının bulunması bu konu hakkında da kısmi de olsa bilgi ve fikir vermektedir.

Parfüm Yapım Yöntemleri

Mısırlılar parfüm yapmanın birkaç yolunu biliyorlardı. Bu bağlamda Alkolün damıtılması M.Ö. IV. yüzyıla kadar bilinmediğinden uçucu yağ elde etmek için bitkilerin, çiçeklerin ve kokulu odun parçalarının yağda ıslatılmasıyla kokular çıkarılır ve bunlar daha sonra diğer sıvı ve katı yağlara ilave edilirdi. Malzemeler kokunun son damlasına kadar kumaş parçasına yerleştirilirdi. Alternatif olarak yağ ve suyla kaynatılır ve süzülerek, yağdan arındırılırdı. Bu teknik parfüm yapımında kullanılan yöntemlerden birisiydi (<http://www.alchemywebsite.com> (Erişim tarihi 18.05.2021)). Dolayısıyla damıtma işleminin yokluğunda parfüm yapımında en çok kullandıkları üç ana yöntem vardı. Bunlar enfleuraj, maserasyon ve preslemeydi. Bu yöntemler arasında en eski olanı maserasyondur (Dayagi-Mendels, 1989: 96). Bu yöntemler arasında en yaygın olan yöntem ise enfleurajdır. Bu yöntemde çiçekler, kökler veya reçineler, kremler ve pomatlar oluşturmak için yağ katmanlarına batırılırdı. Bunlar başlarının üstüne koni şeklinde takılırdı ve gün boyunca eriyerek yüzlerinden ve boyunlarından aşağıya doğru iner ve tüm bedenin güzel kokmasını sağlardı. Diğer bir popüler yöntem maserasyon (sıcak demleme) adı verilirdi. Bu yöntem de temel olarak, yağları veya sıvı yağları 65 santigrat dereceye kadar ısıtıyorlardı. Sonra ona çiçekler, otlar veya meyveler eklenir ve son olarak, karışım süzülür ve soğutulduktan sonra koniler veya toplar halinde şekillendirilirdi. Diğer bir yöntem ise çok kullanılsa da şarap üreticisinin meyveden yaptığı gibi çiçeklerden veya tohumlardan özünü elde etmek yani preslemeydi (Forbes, 1955: 10). Çeşitli mezar sahneleri presleme ile ilgili tesislerin geçici bir nitelikte olduğunu gösterdiği için bu presleme işlemi muhtemelen tıpkı üzümün preslenmesinde olduğu gibi, ilgili ürünün yetiştirildiği tarla, bağ veya bahçe yakınında ya da yanında gerçekleşmişti (El-Shimy, 2003: 34). Bu presleme tekniği, Saqqara'daki Eski Krallık Beşinci Hanedan dönemine tarihlenen Unas Piramidi'nde ya da aynı hanedanlık döneminde görev yapmış olan Vezir Ptahotep mastabalarında net bir şekilde görülebilir.

Parfüm Yapım Atölyeleri

Bu yöntemlerin uygulanması, gerçekleştirilmesi için bitki tohum ve kökleri, çiçekler, dallar ve reçineler gibi aromatik bitki materyallerinin çeşitli kısımlarının işlemler için hazır hâle getirilmesi gerekiyordu. Muhtemelen hem erkekler hem de kadınlar bu sürece dâhil olacaktı. Bu sürecin ve işlemlerin kapalı bir alanda, bir parfüm laboratuvarında ya da atölyesinde yapıldığı ileri sürülmektedir (El Shimy, 2003: 39).

Parfüm/tütsü yapımına yönelik laboratuvarlar arkeolojik olarak hem Orta Krallık'a hem de Yeni Krallık'a tarihlenen çeşitli tapınaklarda tespit edilmiştir. Karnak'ta bir parfüm/tütsü laboratuvarının mimari unsurları, bu tapınağın büyük bir bölümünün- şimdi daha sonraki binaların altına gömülmüş olmasına rağmen- erken bir Orta Krallık tapınağından günümüze ulaşan örnekleri arasındadır. Bu laboratuvarın kapı pervazında, Doğu Akdeniz'deki çeşitli yerlerden değerli merhemlerin teslimini kaydeden yazıtlar bulunmaktadır (Manniche, 1999: 36). Karnak'taki Amun Tapınağı'nda bulunan ve daha sonra başka bir anıtta yeniden kullanılan başka bir kapı sövesi de tam konumu bilinmeyen, ancak muhtemelen Karnak tapınağının kalbinde, merkezinde bulunan bir parfüm/tütsü laboratuvarından gelmektedir. Üzerindeki bir yazıt, 'Majesteleri, tapınağın her zaman tanrının topraklarının kokusuyla sarılabilmesi için her gün (tütsü) pelet üretmek için antiu reçinesi için bir depo inşa etmişti' denilmektedir. Bu ifade ile majesteleri Kraliçe Hatshepsut'a atıf yapılmıştır (Manniche, 1999: 36). Bu parfüm / tütsü 'laboratuvarı, Yeni Krallık'taki XVIII. Hanedanlığa aittir.

Deir el-Bahari'deki Hatshepsut'un cenaze tapınağının üst terasının güneybatı köşesindeki bir oda bazı araştırmacılar tarafından parfüm/tütsü laboratuvarı olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte bazı araştırmacılar da içerideki kabartma oymaların analizine dayanarak buranın parfümlü yağlar/tütsüler ve giysiler için bir depo odası olduğu iddiasını ileri sürmüştür. (Arnold, 1962: 80).

Yukarıda belirtilen tapınaklar dışında Abidos'taki II. Ramses Tapınağı'nın hipostilli salonunun güney tarafında yer alan oda P (oda VII olarak da bilinir), bir parfüm/tütsü 'laboratuvarı' olarak tanımlanmıştır. Giysi deposu olarak da kullanılma ihtimali olan bu odada nesnelere tutmak amacıyla odanın iki yanını dolanan bir raf vardır (Arnold, 1962:80). Ayrıca Medinet Habu'daki III. Ramses'in cenaze tapınağının ilk hipostilli salonunun güneybatı köşesindeki oda 16, bazı uzmanlar tarafından bir parfüm/tütsü laboratuvarı, parfümlü yağlar ve giysiler için bir depo olarak tanımlanmıştır. Bu odanın duvarlarının alt kısımlarında yazılar vardır ama bu yazıların içeriği ve ne amaçla yazıldıkları hakkında kesinleşmiş bir bilgi bulunmamakla birlikte duvarlardaki bazı rölyef sahneleri buranın kullanımına dair ipuçları vermektedir. Doğu duvarındaki bir sahnede kralın Tanrı Montu'ya kumaş şeritleri sunduğu, bir diğerinde ise kralın Amun'a çiçek sunduğu görülüyor. Batı duvarındaki bir sahnede ise kralın Montu'ya kıyafet sunumunu tasvir edilmiştir (Arnold 1962:80).

Konunun uzmanları ve akademisyenler, parfümlerin (tütsü, yumuşatıcı ya da kokulu merhemlerin) gerçekten bu laboratuvarlarda hazırlanıp hazırlanmadığı konusunda hemfikir değildir. Uzmanlar bu laboratuvarların yapılış nedeni ve kullanım amacı ile ilgili çeşitli farklı görüşler ileri sürmüştür. Manniche (1999: 38), Edfu tapınağındaki parfüm/tütsü laboratuvarında parfümlerin veya merhemlerin gerçekten yapılmış olmasının pek olası olmadığı görüşündedir. Bu görüşüne dayanak olarak Edfu tapınağındaki bu laboratuvarların parfümlerin toplu olarak yapılması için gerekli olan uzun hazırlık süreçlerine imkân veremeyecek kadar küçük olduğunu belirtir. Bununla birlikte, buranın üstü açık değildir ve çoğu krem için macun pişirmek gerektiğinden, duvarlarda veya tavanda ocak ya da ateş yakıldığına dair herhangi bir siyahlık ya da is belirtisi görünmez. Paszthory (1988: 4), buraların işlevi ve yapılış amacı konusunda Manniche ile hemfikirdir ve laboratuvarın duvarlarının karartılmadığına ve odada pencere, çatı açıklığı, veya baca bulunmadığına işaret eder (Paszthory, 1988: 4). Laboratuvarların merhemler, parfümler ve tütsüler için bir depo olduğunu savunur. Öte yandan Fletcher ve Wilkinson parfümün, tütsünün bu laboratuvarlarda hazırlandığını öne sürerler (Fletcher, 1999b: 109; Wilkinson, 2000: 207).

Gerek parfüm, tütsü ya da kokulu krem/sabun yapımına dair laboratuvar olma ihtimalinin olduğu yerlerin genelde tapınaklarda olması gerekse de kokunun özellikle de hoş kokunun güneş tanrısı Ra'nın terinin özü olduğuna inanmalarından dolayı güzel koku ve güzel koku ile ilgili doğrudan ya da dolaylı her şeyin Mısır inanç sistemindeki birçok tanrı ile bağlantısı vardı. Bu sebeple Eski Mısırlıların ikonografisinde, çiçeklerin çok kullanılması bir Tanrı'nın varlığına işaret ediyordu, bu nedenle ölen birçok kişi, elinde açık, kokulu mavi bir lotus çiçeği tutan bir figürde mezar sahnelerinde tasvir edilmiştir. Ayrıca ölen kişinin ilahi parfümden nefes alabilmesi için koku/çiçek genellikle burna tutulurdu (Germer 2001b:541).

Parfüm tanrısı (bazen 'parfümlerin efendisi' olarak adlandırılır) Nefertem (Nfr-tm) eski bir kökene sahiptir. Wilkinson, Nefertem'in genellikle parfümlerin tanrısı olarak düşünülmesine rağmen, bu ilişkinin ikincil olduğunu, birincil olanın yani asıl doğru olanın Mısırlılara göre güzel kokulu mavi nilüfer çiçeğinin genç tanrısı olduğunu savunur (Wilkinson, 2003: 133). Wilkinson'un bu iddiası doğru olabilir çünkü Eski Mısır'da, bugünün aksine, Nil'in yüzeyi mavi ve beyaz nilüfer yaprak ve çiçekleriyle kaplıydı ve bu durum çiçeğin toplanmasını oldukça kolaylaştırıyordu. Dolayısıyla nilüferin Mısırlıların yaşamında belirgin bir şekilde ve çok miktarda vardı (Germer 2001a: 536). Güzel kokulu ve görünümlü mavi nilüfer mezar sahnelerinde kent- sel bir ortamda bahçelerdeki göletlerde büyürken tasvir edilmiştir.

Ayrıca bir diğer uzman Munro, geç Ptolemaios Dönemi'ne tarihlenen Demotik Papirüs Berlin 13603'ün Nefertem mitiyle ilişkili olduğunu belirtir. Papirüste kullanılan Mısır dilinin bu döneme ait olmasına rağmen içeriğin eski Mısır tarihinin çok daha eski bir döneminden kaynaklandığına dikkat çeker (Munro, 1968:38). Ayrıca bu konuda bir diğer önemli kaynak Narmer Paleti'dir. Narmer Paleti'nde tasvir edilen inek tanrıçasının büyük olasılıkla Hathor olmadığı görüşünde olan uzmanlar vardır. Hathor birçok bağlamda ve görevde bulunur ve bunlardan bazıları doğrudan parfüm ile bağlantılı olan rollerdir. Bu rollerden biri, neşe, müzik ve mutluluk tanrıçası olması ve onu parfümün olduğu 'Vadinin Güzel Festivali' sırasında düzenlenen ziyafetler gibi ziyafetlere bağlayan 'sarhoşluğun, şarkının ve mürün metresi' olmasıydı. Mür, sıvı parfüm içeren müruf formunda, beğenilmiş ve kullanılmıştı. Bu alkollü içeceklerin genellikle fazla tüketildiğinde sarhoşluğa neden olduğu biliniyordu. Aslında bu festival sırasında ona "sarhoşluğun metresi" deniyordu (Wilkinson, 2003: 143).

Shesmu ise şarap ve yağ preslerinin tanrısıydı ve Eski Krallık zamanlarından beri kabul görmüştü. İsmi yağ ve şarap presinin tasarımıyla hiyeroglif olarak yazıldı. İkili bir kişiliği vardı. Bir yandan yıkıcı olabiliyordu. Piramit Metinlerinin (PT 403) sözde 'yamyam ilahisi'nde, Shesmu, kralın güçlerini emebilmesi için tanrıları öldürür (Wilkinson, RH 2003:129). Bu yıkıcı rolde "düşmanları ezici" olarak da biliniyordu (Fletcher, 1999a: 52). Bir diğer tanrı ise Horus'tu. Horus'un bazı yönleri doğrudan parfümle ilişkilidir. Horus, parfümün ritüel kullanımıyla yakından ilişkilidir ve hoş kokulu mür, 'Horus'un gözyaşları' olarak bilinir ve anılırdı. Horus, 'korumanın efendisi' olarak da görülüyordu (Fletcher, 1999a: 52). İlk Hanedanlığa tarihlenen fildişi etiketler, 'Horus kokusu' içeren kavanozlara yapıştırılmış olarak bulunmuştur (Manniche, 1999: 7). Ayrıca Edfu'daki Horus tapınağında hoş kokulu malzemelerin saklandığı bir parfüm / tütsü "laboratuvarı" vardır.

Bir diğer Tanrı Min'in parfümle bağlantısı, kült heykelinin uzuvlarına uygulanan aromatik maddeler içeren gizli Min merhemi ve parfümün kullanıldığı yıllık 'Min'den Çıkış Festivali'dir. Luksor'un kuzeyinde yer alan Coptos (Qift) şehri, Doğu Çölü üzerinde Kızıldeniz kıyısına kadar hüküm sürüyordu (Bradbury, 1988: 131). Parfümle ilgili bir diğer tanrı ise Eski Mısır'ın kedi tanrıçalarından biri olan tanrıça Bastet veya Bas'dır. Bu tanrı, parfüm kavanozunun tanrıçası olduğu için parfümle bağlantılıdır (Spencer, 2007: 76). Spencer, Bastet'in parfüm kavanozunda bulunan parfümlü unguent/yağ gibi bir koruma aracı olarak hareket ettiğini belirtir (Spencer, 2007: 76). Parfüm, kokulu yağ ya da tütsü ile doğrudan veya dolaylı ilgili, ilişkili olan bu tanrı ya da tanrıçaların haricinde Nubia kökenli Dedwen ve mumyalama yağının tanrıçası Merhet'in de isimleri sayılabilir.

Mendes ve İskenderiye

Eski Mısırlıların önemli miktarda parfüm ürettiği bilinen iki önemli ana merkez vardı. Bunlar Nil'in Mendesian kolunda bulunan Mendes ve İskenderiye şehirleriydi. Bu iki şehir özellikle Ptolemaios döneminde parfüm üretiminde ve ticaretinde uzmanlaşmış ve gelişmişti. Ptolemaios döneminde Mendes ve İskenderiye lüks ve değerli parfümlerini tüm Akdeniz'e ihraç etmekteydi. Mendes şehrinin en parlak döneminden bile daha uzun süreli şöhrete sahip bir gerçek vardı. O da şehrin adıyla anılan parfümüydü. "Mendes" parfümünün Mendes şehrinin ününden daha uzun süre sürdüğü ve yayıldığı bilinmekteydi (Manniche, 1999: 66). Büyük İskender tarafından kurulan İskenderiye ise Büyük İskender'in ölümünden sonra, tüm Helenistik dünyanın entelektüel ve kültürel merkezi haline gelmiştir (Seidel- Schulz, 2005: 35). Bu durum ile birlikte İskenderiye'de parfüm üretimi ve kullanılması geliştiği ve yaygınlaştığı gibi ticareti de artmıştır. Parfüm, Mısır'dan tüm Akdeniz'e Akdeniz'in birçok noktasında bulunmuş olan dökme kaplarda veya cam şişelerle ihraç edilmiş olabilir. Aynı zamanda, sevk edilen malzemelerin lisansla yani gerekli bilgileri içeren bir kimlik ile hazırlanmış olması ihtimali vardır. Bu durumda tariflerin tamamının olmasa da bir kısmının belirtilmiş yani etiketlere yazılmış olması gerekirdi (Manniche, 2009: 2).

Bu iki şehirden İskenderiye özellikle parfüm ticareti ile ön plana çıkarken deltadaki Mendes şehri Antik Mısır'ın en ünlü parfümlerinden birine sahip olması ile meşhurdur. Mendes'e ait bu parfüm Mısır'ın en iyi parfümlerinden biri olarak biliniyordu. Bu parfüm uzun süreli kalıcı bir etkiye sahipti. Theophrastus'un ifade ettiği gibi "Kalıcı parfüm kadınların ihtiyaç duyduğu bir şeydir". Bu parfüm balano yağı, mür ve reçineden oluşuyordu. Dioscorides bu tarife Çin tarçını da ekler. Çin tarçınının keskin koku vermesinden dolayı, bileşenlerin yağa eklenme sırası ve miktarı çok önemlidir. Theophrastus bir örnek olarak yarım litre yağa bir litre mür eklenirse ve daha sonraki aşamada bir ons tarçının üçte biri eklenirse tarçının karışıma hâkim olacağından bahseder. Yapılan ürün çok ağır ve güçlü kokuya sahip olursa bu ürün tatlı şarap karıştırılarak hafifletilebiliyordu. Mısırlı parfüm, kokulu krem ve yumuşatıcı yapıcılarının sırrı; çeşitli malzemeleri tam olarak hangi anda, ne kadar ve hangi sıcaklıkta ilave edeceklerini çok iyi bilmelerinde yatmaktadır (<http://www.alchemywebsite.com> (Erişim tarihi 18.05.2021)). Yani bileşenlerin seçiminin yanı sıra, en son ilave edilen ürün/bileşen en keskin ve baskın olacağından parfüm ya da kokulu krem yapımında sıralama, zamanlama ve miktar çok önemliydi. Kokuları bağlamak ve nihayetinde kokuyu ortaya çıkarmak için karışıma bazı öğeler eklendiği oluyordu (örneğin, mire eklenen tatlı şarap ya da orris kökü). Parfümlerin çoğu doğal renginde kalmıştır, ancak alkanet onları kırmızıya boyamak için kullanılabilirdi (Manniche, 2009: 2).

Dioscorides, "Bir parti zambak parfümü yapmak için yaklaşık bin zambak olması gerektiğini ve bunların bir süre (ortalama 24 saat) baharatlı balano yağında ıslatılacağını" bildirir. Nihayetinde bin zambak daha aynı şekilde ıslatılıp yumşatılır. Bu ne kadar çok tekrarlanırsa koku o kadar güçlü ve keskin olurdu (Manniche, 2009: 2). Zambak aromasının, rayihasının yoğun olduğu parfüm/koku Susinum olarak bilinirdi. Mendes ve Susinum kokularını yaklaşık 20 yıl boyunca muhafaza etmeleriyle ünlüydü. Parfüm için en önemli esaslardan biri uzun süre kokusunu koruyabilmesiydi ve Susinum ve Mendes bunu sağlıyordu. Mısır kraliçeleri içinde en meşhuru belki de Kleopatra'ydı. Kleopatra'nın gerek bitkilere verdiği özel ilgi ve önem gerekse eşek sütü ile banyo yapmasından olsa gerek (ağır bir kokuya sebep oluyordu) güzel kokulara dolayısıyla parfüme karşı büyük bir takıntısı vardı (<https://futuristscents.com> (Erişim tarihi 16.05.2021)).

Bu iki ünlü parfüm haricinde bir diğer ünlü parfüm ise hiç şüphesiz Kyphi idi. Tüm kokular arasında en ünlü kokulardan bir olan Kyphi, tapınak duvarlarındaki üç versiyondan (ikisi Edfu'da, biri Philae'de), Ebers Papirüsünden ve Piramit Metinleri kadar erken kaynaklardan biliniyordu. Kyphi, klasik yazarlar (Galen, Ephesos'tan Rufus'tan; Dioscorides, Plutarch, Manetho'dan alıntı yaparak Damocrates) ve Orta Çağ'da (İskenderiyeli Nicolaos, CE 1300) tarafından kapsamlı bir şekilde alıntılanmıştır. Kyphi'nin içindeki reçineler, otlar ve kuru üzüm bazlı baharatlar dâhil olmak üzere bileşen sayısı 16 civarındadır. Bu bileşenlerin sayısı ve türü bazı araştırmacılara göre değişebiliyordu ve içerikteki ürünlerin sayısı otuzu bulabiliyordu. Zaten

Yeni Krallık'ta, Ebers Papirüsü Kyphi için bir tarif içeriyordu, ancak bu tarif yukarıda belirtilen sayıya göre daha az malzeme içeriyordu (Manniche, 2009: 6).

Kyphi'nin bileşenleri arasındaki ürünlerden biri safrandı. Safranın elde edildiği çiğdem bitkisi Eski Mısır'da yetişmediğinden Eski Mısır sanatında toplanan çiğdem çiçeğinin tasviri yoktur. Thera (Santorini) adasındaki Minos yerleşimi Akrotiri'den, 3A odasının doğu duvarından, 'Xesta 3' binasının birinci katından bir fresk, bilim insanları tarafından bir çiğdem hasadı sahnesi olduğu yönünde tasvir edilmektedir. Hasatta yer alan iki kadın tasvir edilmiştir. Soldaki kadın bitkiyi koymak için bir kova tutarken sağdaki kadının yanında yerde bir kova var. Kadınların çiğdem çiçeğinin tamamını mı yoksa sadece safranın elde edildiği çiçeklerdeki stigmaları mı topladıkları belli değildir. Söz konusu bitkinin yabani çiğdem (*Crocus Cartwrightianus*) mi yoksa evcilleştirilmiş çiğdem (*Crocus Sativus*) mi olduğu bilinmemektedir. Bu sahneden yola çıkarak Mısırlıların Kyphi yapımında kullandıkları safranı elde edebilecekleri bölgelerden birinin Minos olması kuvvetli ihtimaldir (Shaw, 1993: 674).

Antik Mısırlılar parfümü farklı biçimlerde ve çeşitli bağlamlarda özellikle de dinin siyasi ve sosyal alanlarında ve etkilerinde ve ayrıca "Krallık İdeolojisi"nde kullandılar. Tapınaklar ve diğer inanç merkezlerinde, tanrılara çok miktarda tütsü, parfüm ve kokulu çiçekler sunulduğu ve kült heykellerinin günlük tapınak ritüelinde parfümlü yağ ile meshedildiği bilinmektedir. Ptolemaios Dönemi'nde, Mısırlılar tarafından tanrı Ra'nın terinden elde edilen ilahi özün bir parçası olarak kabul edilen parfüm, tanrılara kumaşla birlikte sunulurdu. Bu dönemde ayrıca altın ve lapis lazuli'den yapılmış kokulu mavi nilüfer kral tarafından tanrılara sunulmuştur. Ayrıca mavi nilüfer çiçeğinin harika kokusu Eski Mısırlılar için tanrı Ra'nın, ilahi özünün kokusuydu (Wattersen, 1999: 40). Gerçekten de tapınaklarda, ritüellerde, törenlerde ve festivallerde kullanılmak için parfümler gerekli ve önemlidir. Eski Mısır'da parfüm için kullanılan "ndm.st" (hoş) ve "rdw" (kavanoz) gibi çeşitli kelimeler vardı. Tapınaklarda büyük miktarlarda tütsü, parfüm ve kokulu çiçekler tanrılara sunuldu. Bazı tanrılar, vücudun çürümesini önlemek için mumyayı kutsal yağlarla mesheden Tanrı Anubis gibi belirli kokularla bağlantılıydı (Fadel, 2020: 27). Ayrıca Piramit Metinleri'ndeki en eski sunum listelerinde, mezar ve tabut yazıtlarında ve cenaze papirüslerinde parfümler adlandırılmıştır. Mısırlıların ayrıca bitkilerden, hayvan organlarından ve öküz, kaz, kedi, su aygırı ve timsah gibi hayvanların yağlarından elde edilen birçok çeşit parfüm kullandıkları bilinmektedir (Fadel, 2020: 36).

Başta Antik Mısırlılar olmak üzere hem Doğu hem de Batı uygarlıklarının tarihi boyunca parfüm ve her türlü koku, yalnızca günlük yaşamla ilgili toplumsal gelenekleri ve yaşayış biçimlerini değil, aynı zamanda tanrılar için ve ölenleri ölümden sonraki yaşama hazırlamak için de kullanılmıştır. Ayrıca kokuların ilahi veya tanrılaştırılmış olanı belirtmek için kullanılması gibi yani kutsal olanı göstermek gibi amaçlarla kullanıldıkları da bilinmekteydi (Fadel, 2020: 28). Bu doğrultuda Antik Mısır'da parfüm ve güzel kokulu diğer benzer materyallerin kullanılması cenaze törenlerinde oldukça yaygın bir şekilde görülmektedir.

Eski Mısırlıların cenaze bağlamında, kendileri için çok önemli olan, ölen kişinin yeniden doğuşunu ve ölümden sonraki yaşamında rahat ve başarılı bir hayat geçirmesini sağlayan parfüm kullanımı, her şeyden önce mumyalama işlemine ve bununla bağlantılı öğelere ve ilgili durumlara dayanıyordu. Ayrıca cenaze ekipmanı gibi ritüeller; ağzın açılması ritüeli, cenaze ziyafeti ya da günlük cenaze ritüeli gibi ritüellerin hemen hemen her aşamasında parfüm, kokulu sakız reçineleri, tütsü ya da kokulu kremlerin oldukça yoğun bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir.

Cenaze bağlamında parfüm kullanımı, Eski Mısır'daki tüm sosyal sınıflar için mevcuttu, bu kullanımlardan bazıları eski Mısır tarihinin sadece bir döneminde kullanılmış ve sonra sahneden kaybolmuştu. Örneğin, sunu listelerinde 'Yedi Kutsal Yağ'ı betimleyen ve mezarların sahte kapısının yanında yer alan mezar sahneleri, yalnızca Eski Krallık'a tarihlenen mastaba mezarlarında bulunur. Yeni Krallık'taki XVIII. Hanedanlığın ortalarından önce mezar sahneleri gibi yerlerde ödül törenleri tasvir edilmiş olsaydı, parfümlü kokusuz külahlar şeklindeki lüks parfümlerin de lüks hediyelerin bir parçasını oluşturup oluşturmadığına dair bilgilerimize katkıda bulunurlardı. Eski Mısır tarihinin daha erken dönemlerinde bu törenlerde kral tarafından

onur nişanları bahşediliyordu. Aynısı, onur ağaçlarının parfümlü yağ ile yağlanması için de geçerliydi (Byl, 2012: 3)

Antik Mısır'da parfüm cenaze ritüelleri haricinde diğer birçok ritüel, tören ya da festivalde de sık ve bolca kullanılmıştır. Cenaze Ritüeli kapsamında "Ağzın Açılması" ritüelinde parfüm, tütüsü ile sansürleme ve "Yedi Kutsal Yağ" ile mesh etme şeklinde kullanılıyordu. Ayrıca mesela kraliyet atalarının ritüeli Amenophis I ritüeli'nde parfüm, tütüsü ile buhurdanlık şeklinde kullanılmıştır. Kral, memurlara, yani onurlulara, başlarına giydikleri parfümlü merhem konileri şeklinde pahalı parfümler verildiği ödül törenleri düzenlerdi. Onlar da güzel kokulu yağla meshedilirdi.

Festivaller yani herkesin mutlu ve neşeli olduğu günler özellikle de doğurganlığa, doğuma ve ölen kişilerin yeniden doğuşuna dayanan festivallerde, özel günlerde ve etkinliklerde parfüm kullanımı çok önemliydi. Bu, tütüsü ile tütüsleme, kokulu yağ ile mesh etme ve 'Vadinin Güzel Festivali' örneğinde, ölülerin bayramı, kokulu ankh buketlerinin kullanılması, mür kokulu yağın dökülmesi gibi çeşitli şekillerde meydana gelirdi.

Yedi Kutsal Yağ

Parfüm, festivaller haricinde ziyafetler bağlamında da önemli bir rol oynamıştı. Mezar sahneleri bize, çoğu XVIII. Hanedan, Yeni Krallık dönemine ait olan ve 'Vadinin Güzel Festivali' sırasında gerçekleşen bu ziyafetlerde neler olduğuna dair bir fikir verir. Hem erkek hem de kadın konuklara saçlarına/peruklarına takacakları kokulu yumuşatıcı külahlar, sıvı parfüm, kokulu mavi nilüfer çiçeğini içeren boyunlarına takacakları çiçek çelenkleri ve koklamak için mis kokulu mavi nilüfer çiçekleri hediye edilirdi. Ayrıca 'Vadinin Güzel Festivali' haricinde prensip olarak, yıl boyunca, diğer festivallerin yanı sıra Yeni Yıl Festivali, Thoth Festivali, Wag Festivali ve Sokar Festivalini de içeren belirli festivallerde ölülere sunulan teklifler sonsuza kadar yenilenecekti (Englund 2001: 566). Bu ürünler arasında tütüsü, "Yedi Kutsal Yağ", diğer parfümlü yağlar ve hoş kokulu çiçekler gibi formlarda parfümler vardı.

Bunlar arasında özellikle Yedi Kutsal Yağ, cenaze ritüellerinde ikili bir rol oynamıştır. İlk olarak mumyalama işleminde mumyanın üzerine döküldü ve ikinci olarak iki farklı senaryoda mezar duvarlarında tasvir edildi. Önceleri farklı şekillerdeki çömlükleri adak listelerinde, ikinci olarak da sahte kapının her iki yanında tasvir edilmiştir. Her iki durumda da Eski Krallık'a tarihlenen mastaba mezarlarında görülen bu tasvirlerin ortak bir amacı vardı; içerikleri sihirli ve etkileyici bir şekilde, ölen kişinin öbür dünyada rahat ve huzurlu bir şekilde yeniden doğmasına ve yaşam sürmesine katkı sağlayacaktı. Ölülerin cenaze töreni sırasında ve sonrasında adaklar şeklinde ölünün yeniden hayat bulması amacıyla bol miktarda değerli parfüm kullanılmıştır. Ölülere yapılan bu sunular, daha sonra "Ölülerin Şenlikleri" ritüellerinde de sürekli devam etmiştir. Ayrıca cenaze tören ve ziyafetlerinde kullanılan parfümlü merhem konilerinin, sıvı parfümlerin ve kokulu mavi lotus çiçeklerin ve farklı parfümlü yağların ölen kişinin mezarına hediyeler olarak bırakıldıkları da bilinmektedir

"Yedi Kutsal Yağ", Mısır bilimciler tarafından Eski Krallık'tan ve Yeni Krallık'tan Roma egemenliği altındaki sona kadar 3.500 yılı aşkın bir süredir hem tapınak hem de mezar yazıtlarının arkeolojik kanıtlarına dayanan bir terimdir. Eski Mısırlılar tarafından topluca, özellikle kutsal parfümlü ağartıcı yağları ve merhemleri için kullanılan bitkisel yağlar için kullanılan genel bir kelime olan Merhet biliniyordu. Zanaatkarlar tarafından Saqqara'daki (yaklaşık MÖ. 2400) Unas piramit mezarına mükemmel hiyerogliflerle yazılmış, doğrudan bedenine cenaze hazırlıklarında kullanılan Yedi Kutsal Yağ'dan bahseder. Yedi Kutsal Yağ, mumyalama sürecinde kullanıldığında, siyah rengi ve mumyalama işlemindeki önemi ve bu yağ karışımlarının çoğunun koyu siyah renginden dolayı Anubis'e atfedilmiştir. Bu siyahlığı veren büyük oranda çam katranıydı. Yine, yedi yağ sadece günlük ritüellerde Neteru heykellerini mesh etmek için değil, aynı zamanda mumyalama ve gömme işlemlerinde ölülerin mesh edilmesi için de kullanıldı, dolayısıyla mezarlarda kutsal yağ paletleri ve kapları bırakıldı (<https://www.wandering-stars.net> (Erişim tarihi 21.05.2021), Zimmerle 2013: 5151-5152). Mısır'daki seçkinler, mezarlarında ve mezar şapellerinin duvarlarında geleneksel yedi kutsal yağın örneklerini ve ayrıca bunlara ait büyük kapları işlemişlerdir. Genellikle kozmetik kaşıklar olarak adlandırılan daha

küçük kaplar, ördekler, nilüfer çiçekleri, narlar, ceylanlar veya benzerleriyle yüzen kızlar şeklinde tahtadan veya kaymak taşından oyulmuştu (Manniche, 2009: 8). Saqqara'daki VI. Handedanlığın ilk dönemlerinde görev yapmış olan vezir Mehu'nun mastaba mezarı, kült yapısının girişini taklit eden, özel kornişli ve torus pervazlı sahte bir kapıya sahipti. Sahte kapının iki yanında renkli olarak "Yedi Kutsal Yağ"ın kavanozları tasvir edilmiştir (Altenmüller, 1998: 82). Dolayısıyla Yedi Kutsal Yağ, Antik Mısır'da gerek siyasi yaşamda gerek inanç dünyasında gerekse sosyal yapıda özel ve önemli bir yere sahipti.

Sonuç

Antik Mısır'da parfüm, tıpkı Mezopotamya'da olduğu gibi yaklaşık 4500 yıl önce kullanılmaya başlanmıştı. Gerek coğrafya gerek yaşam biçimleri gerekse inanç sistemlerinden dolayı Eski Mısırlılar, parfüm ve benzeri güzel kokuları yaşamlarının her alanlarına almışlar ve yoğun bir şekilde kullanmışlardır. Gündelik yaşamın hemen her evresinde parfüm var olduğu gibi inanç merkezlerinde yani tapınaklarda da parfüm birçok amaç için kullanılmış ve kutsiyet kazanmıştı. Bu bağlamda birçok tanrı ile parfüm arasında doğrudan ya da dolaylı bağlantı kurulmuş ve bazı tanrılar parfüm tanrısı olarak görülmüştür. Parfümün Mısır inanç sisteminde ne kadar önemli ve anlamlı yer tuttuğunun bir diğer göstergesi ise tapınaklardaki parfüm laboratuvarlarıdır. Bu laboratuvarlar bazı araştırmacılar tarafından sadece bir parfüm deposu olarak kabul edilmiş olsa bile bu merkezlerin parfüm yapım yerleri olduğunu savunan birçok bilim insanı vardır. Parfümün Eski Mısırlılar için önemli ve kutsal olmasının sağlayan bir diğer durum ise parfümün Tanrı Ra'nın terinin özü olarak görülmesidir. Dolayısıyla parfüm ile Mısır inanç sistemi arasında doğrudan ya da dolaylı birçok bağlantı ve ilgi kurulmuş ve parfüm, Eski Mısırlılar'ın inanç ritüelindeki birçok olay ile de ilişkilendirilmiştir.

Mısırlılar, hayatlarında önemli ve kutsal bir yere sahip olan parfümün birçok çeşidini yapmayı biliyorlardı. Parfüm yapımında ise başta presleme, enfleuraj ve maserasyon gibi farklı yöntemler kullanıyorlardı. Kullanılan bu yöntemlerden hangisinin tercih edileceği ise parfüm yapımında kullanılan malzemelerin türü ve kalitesi ile belirleniyordu. Parfüm yapımında kullandıkları ürünlerin tamamına yakını ise farklı coğrafyalardaki ülkelerden geliyordu. Mısırlılar parfüm yapmak için başka coğrafyalardan getirdikleri bu ürünleri çok özel yerlerde ve şartlarda koruyorlardı. Özellikle Hatşepsut zamanında Mısır'a bu ürünlerin sağlanması için ticari seferler ve yolculuklar yapıldığı bilinmektedir. Bu seferler ve yolculuklar sonucunda parfüm yapımı için Mısır'a getirilen ürünlerle ilgili çeşitli görseller Hatşepsut'a ait mimari yapılarda rahatlıkla görülebilir. Mısırlılar, Mısır'a getirilen bu ürünler ile farklı yöntemleri en iyi şekilde uygulayarak kullanılan ürünlerin karışım oranlarını ve zamanlamasını mükemmel bir şekilde ayarlayarak Mendes ve Kyphi gibi çok kaliteli parfümler üretmişlerdir. Mısırlılar, bu kaliteli parfümleri kendi hayatlarının her yönünde ve döneminde kullanmakla kalmamış; aynı zamanda bu parfümleri birçok farklı ülkeye pazarlamışlar ve satmışlar ve özellikle Ptolemaios Dönemi'nde parfüm ticaretinin tamamını elinde tutmuşlardır.

KAYNAKLAR

- Lucas, A. (1930). "Cosmetics, Perfumes and Incense in Ancient Egypt". *The Journal of Egyptian Archeology* (Vol.16, No:1/2). S. 41-53.
- Altenmüller, H. (1998). "Daily Life in Eternity: The Mastabas And Rock-Cut Tombs Of Officials". *Egypt. Ed. Schulz & Seidel.* s.79-93.
- Arnold, D. (1962). *Wandrelief und raumfunktion in Ägyptischen tempeln in des Neuen Reiches.* Berlin: Hessling.
- Bradbury, L. (1988). "Reflections On Travelling To 'Gods Land' And Punt In The Middle Kingdom". *Jarce* (25), s. 127-150.
- Byl, S. (2012). *The Essence And Use Of Perfume In Ancient Egypt.*
- Dayagi-Mendels, M. (1989). *Perfumes And Cosmetics In The Ancient World.* Jerusalem: The Israel Museum.

- Dixon, D.M. (1960). "The Transplantation of Punt Incense Trees in Egypt". *The Journal of Egyptian Archaeology* (Vol.55). s. 55-65.
- El-Shimy, M. (2003). "Preparation and use of perfumes and perfumed substances in ancient Egypt". *Molecular And Structural Archaeology: Cosmetic And Therapeutic Chemicals*. s.29-50. Ed. Tsoucaris, G. and Lipkowski, J.. Dordrecht: Kluwer Academic.
- Englund, G. (2001). "Offerings". *The Oxford Encyclopedia Of Ancient Egypt* (vol 2: G-O). s. 564-569.
- Fadel, D. (2020). *History of The Perfume Industry In Greco-Roman Egypt*.
- Fletcher, J. (1999b). *Ancient Egypt: Life, Myth And Art*. London: Baird.
- Forbes, R. J. (1955). *Studies In Ancient Technology* (Vol. 3 of 8 vols). Leiden: Brill.
- Germer, R. (2001b). "Flowers". *The Oxford Encyclopedia Of Ancient Egypt* (vol. (A-F)). s. 541-544. Ed. Redford, D. B. Oxford: Oxford University.
- Kurht, A. (1998). *The Ancient Near East C. 3000-330 B.C.* (Vol. 1. 2 vols). New York: Routledge.
- L.Kuhlman, K. (2012). *The Contents and Significance of Egyptian Alabaster Jars*. Dunham Bible Museum Category.
- Manniche, L. (1999). *Sacred Luxuries: Fragrance, Aromatherapy And Cosmetics In Ancient Egypt*. London: Opus.
- Manniche, L. (2006). *An Ancient Egyptian Herbal*. London: The British Museum.
- Munro, P. (1968). "Nefertum und das lotos-emblem". *ZÄS* 95 (1). s. 34-40.
- Paszthory, E. (1988). *Laboratien in Ptolemäischen tempelanlagen: eine naturwissenschaftliche analyse*. AW 19. s. 3-20.
- Phillips, J. (1997). *Punt and Aksum: Egypt And The Horn Of Africa*. *JAH* 38(3). s. 423-457.
- Roth, A. M. (2001a). "Funerary Ritual". *The Oxford Encyclopedia of Ancient Egypt*. Oxford: Oxford University.
- Seidel & Schulz (2005). *Egypt: Art and Architecture*. Köln: Könemann.
- Serpico, M. T. (1997). *Mediterranean resins in New Kingdom Egypt: a multidisciplinary approach to trade and usage*. Vol. 1 of 2 vols. Ph.D. thesis. University College. London.
- Serpico, M & White, R. (2000a). "The Botanical Identification and Transport of Incense During The Egyptian New Kingdom". *Antiquity*. (74). s. 884-897.
- Shaw, M. C. (1993). *The Aegean Garden*. *AJA* 94(4). s. 661-685.
- Spencer, J. (ed.) (2007). *The British Museum Book Of Ancient Egypt*. London: The British Museum.
- Watterson, B. (1999). *Gods of Ancient Egypt*. Godalming: Bramley.
- Wildung, D. (2000). "The Eighteenth Dynasty". Ed. Tiradritti s.154-193.
- Wilkinson, A. (1994). "Symbolism and Design in Ancient Egyptian Gardens". *Garden History* (22(1)). s. 1-17.
- Wilkinson, R. H. (2000). *The Complete Temples of Ancient Egypt*. London: Thames & Hudson.
- Wilkinson, R. H. (2003). *The Complete Gods and Goddesses of Ancient Egypt*. London: Thames & Hudson.
- Wilkinson, T. (2005). *The Thames & Hudson Dictionary of Ancient Egypt*. London: Thames & Hudson.
- İnternet Kaynakları:
<http://www.alchemywebsite.com>
<https://futuristscents.com>
<https://www.wandering-stars.com>

